

Ağappaq əbədi sükut

Ernest Heminqueyin “Kilimancaronun qarı” hekayəsi haqqında

əvvəli ötən sayımızda

Harri Smit yazmaq istədiyi ən vacib mətləbləri indiyədək çinədanında saxlayıb, onları həm tənbəlliyindən, həm illər uzunluğunu eys-ışrətə aludə yüngül həyat sürdüyündən, həm də həmin mətləbləri layiqincə yazmaq üçün peşəkarlıq vərdişinə hələ tam yiyələnmədiyini düşündüyündən qələmə almayıb. İndi isə artıq gecdir, əcəl bir cırmağıyla bütün planların üstündən xətt çəkib: “İndi o, əvvəllər günü günə satıb vaxtını uzatdığı, necə lazımsa məhz o cür yazmaqdan ötrü tam öyrəncəyə qədər həmişə gələcək üçün qoruyub saxladığı həmin şeylər barədə daha heç zaman yazmayacaqdı. Neynək, belə də ən azından məğlubiyyətə uğramaz. Həm də kim bilir, bəlkə lap yazsaydı da heç nə alınmayacaqdı və bəlkə elə bu səbəbdən vaxtı uzadaraq yazmağa heç cür girişmir, niyyətini sonraya saxlayırdı. İndi əsl həqiqəti bilmək də daha heç zaman mümkün olmayacaqdı”.

Harri onun başına dolanan, nazıyla oynayan qadını tez-tez incitməkdən qəddar bir zövq alır, onu acılamaqdan təsəlli tapır, başına gəlmiş fəlakətin səbəbini onda görür, Ellenə “bütün günahlar sənə o murdar pullarındadır”, “dəyəsən mən sənə heç vaxt sevməmişəm” kimi sözlər deməkdən belə çəkinmir:

“- Sevgi peyin topasıdır, - Harri dedi, - mən də onun üstünə dırmaşmış banlayan xoruz.

- Əgər sən həqiqətən ölürsənsə, gərək elə hökmən özündən sonra qalan hər şeyin axırına çıxasan, - qadın soruşdu, - yəni sən doğrudan hər şeyi özünə aparmaq istəyirsən? Yəni sən hökmən atını da, arvadını da öldürməlisən, yəhərini, silahını yandırır ölməlisən?

- Hə, - o dedi, - mənim silahım sənə o lənətə gəlmiş pulların idi, mən o pulların havasına yəhər üstə oturmuşdum”.

Qadın ondan yaşlı, ondan varlı, ondan təcrübəlidir, buna görə də Harrini təmkinlə, nəvazişlə yola verir, onun sağlamlığı üçün canı-dildən çalışır. Yəqin Ellen məşuqunun nədən bunca aqressiv kökləndiyini yaxşı anlayır, yoxsa onun bir batman balla udulması mümkün olmayan sözlərini boğazından keçirməzdi. Söhbət heç can ağrısından da getmir, sadəcə, Harrinin çin olmamış yazıçı xəyalları, həyata keçməmiş ədəbi arzuları qəlbində yara bağlayıb, yaradıcı enerji dağıdıcı enerjiyə çevrilir. “Çevrilir” demək yəqin ki, doğru deyil - onun beyninin bir küncünə qısınmış yaradıcı mələyin xaraba yurdunu dağıdıcı mələk, yəni iblis həzrətləri zəbt eləyib. Qan qardaşı Frensis Makomber kimi Afrika cəngəlliklərində ana təbiətin günahsız övladlarına zahirən səbəbsiz nifrətlə ölüm saçması da elə həmin o xarabalıq mələyin təhrikiylədir. Yaradıcı insanın dağıdıcı insana çevrilməyi yaman olur, bu vaxt o, diriliyini başqalarının sevgisində, sevincində, xoşbəxtliyində yox, qorxusunda, nifrətində, faciəsində axtarır: “Heç özüm də baş açmıram ki, niyə belə eləyirəm. Öldürürsən ki, hələ ölmədiyini, yaşadığını hiss edəsən, yəqin belədir...”

Bihudə ötən illərinin qisasını başı bəlalər çəkmiş bir qadınlardan almağa çalışan Harri ömrünə dəymiş hər zərbədə onun barmaq izlərini axtarır, halbuki Ellenin zədələri heç də onun yarasından yüngül deyil, qadın gənc yaşında sevimli ərinə, sonra da hava qəzasında cavan oğlunu itirib: “Bəyəm bu, qadının günahıydı ki, zavallının yanına o, tam tükənmiş vəziyyətdə gəlib çıxmışdı? Qadın hardan biləydi ki, ona deyilən sözlərin arxasında heç nə dayanmır və sən o sözləri elə-belə, öz arxayınlığın üçün, adətərkərd olduğuna görə söyləyirsən. Söylədiyi sözlərə hansısa mənə verməkdən vəz keçəndə isə qadınlar arasında onun yalanları doğrularından daha yaxşı qarşılanmağa başlamışdı”.

Beləliklə, gənc yazıçı qazandığı şöhrəti dəbdəbəyə, ışıqətə, saxta sevgiyə, qəlp səadətə xərcləyir, öz doğmaca həqiqətini qəlbindən eşiyə atıb can evində sürük yalanlara iqamət verir: “Pis olan orası deyildi ki, o, yalan danışdı, yox, pis orasıydı ki, həqiqətin yerində boşluq qalmışdı. O öz ömrünü sürmüşdü, bu ömür çoxdan başa çatmışdı, o isə hələ də yaşamaqda, amma indi başqa adamlar arasında yaşamaqdaydı. İndi pul da kalandı və o, tanıdığı yerlərin ən yaxşılarını seçirdi, təzə məkanlarda da olurdu”.

Düşdü mühit onu yaradıcı işdən ayırsa da, Harri özünü aldatmağa çalışır: guya ruhunun işsiz qalması onu narahat eləmir; gah da bununla təskinlik tapır ki, ruhuna yad mühitdə müvəqqəti məskunla-

şıb, burada kəşfiyyat işləri aparır, günün birində o mühitdən aralanıb, topladığı materialları sənət əsərinə çevirəcək: “...Özünü aldadırdın ki, guya əvvəllər məşğul olduğun iş heç vecinə də gəlmir, indi artıq çəkmək gücündə olmadığı həmin iş heç tüpürmək də istəmirsən. Özünə isə deyirdin ki, haçansa bu adamlar haqqında yazacaqsan; bu zəngin insanlardan mütləq yazacaqsan; deyirdin ki, sən onların tayfasından deyilsən - sən bu düşərgədə bir cəussan; deyirdin ki, bu düşərgədən çıxacaq və onun barəsində yazacaqsan, özü də bu, nə haqda yazdığını bilən birisi tərəfindən həyatda ilk dəfə yazılmış bir yazı olmasıdır. Di gəl, həmin işdən yapışmağa özünü heç cür məcbur edə bilmədi, çünki özündən iyrənə-iyrenə yaşadığı, tam rahatlıq və eys-ışrət içində keçirdiyi günlərin hər biri onun yazmaq səriştəsini kütələsdirir, işləmək meylini zəiflədirdi; axırda da yazmağın daşını biryolluq atdı”.

Afrikaya da bundan ötrü gəlmişdi ki, ruhunun havasını dəyişsin, dəbdəbəli şəhərlərdən uzaq yabanı təbiətdən, çox sevdidiyi ibtidai həyatdan, sivilizasiyanın vəhşicəsinə təcavüzü qarşısında təbiiyini hələ də qoruyub saxlamış qara qitədən yeni ilham, yeni təpər alsın: “Bir vaxtlar o, Afrikada həyatının ən gözəl illərini keçirmişdi və indi təzədən bu yerlərə təşrif gətirmişdi ki, hər şeyi yenidən başlasın. Səyahət zamanı çalışırdılar mümkün qədər az komfortdan istifadə etsinlər; məhrumiyyətə dözmək lazım gəlmirdi, amma dəbdəbə-filan da yox idi, ona görə fikirləşirdi ki, yenidən formaya düşəcək, bədəndəki artıq çəkiddən xilas olmaq üçün dağlara çəkilib gecə-gündüz məşq eləyən boksçular sayığı o da ruhunun piyini əridəcək”.

Səyahət qadının da ürəyincədir. O da azı məşuqu qədər həyatsevər, təbiət vurğunu, üstəlik çöl həyatına maraq göstərən mahir ovçu, sərrast atıcıdır: “...Təzə adamlarla ünsiyyətə, hər cür əyləncəyə həvəslə can atan bu qadın qəlbi ehtizaza gətirən, vaxtaşırı şərait dəyişikliyinə səbəb olan hər şeydən xoşlanırdı, o da özünə təskinlik verirdi ki, içində işləmək həvəsi yenidən güclənəcək. İndi, əgər bu son idisə, - özü isə bunun son olduğunu bilirdi, - onda quyruğu tapdanmış ilan kimi yerində qıvrılmağa, acığından özünü sancmağa dəyərdimi? Bu qadının heç bir şeydə günahı yoxdu. O olmasaydı, yerində bir ayrısı olacaqdı. Əgər bütün ömür yalan içində keçibsə, elə yalan içində də ölmək lazımdır”.

Özüylə səmimi olanda Harri boynuna alır ki, ilhamının qurumasını, istedadının soğulmasını ona qəyyumluq eləyən qayğıkeş məşuqəsinin üstünə atmağı həm haqsızlıq, həm də əbəsdir: “Qadının günahı tək bundaydı ki, onun həyatı üçün şərait yaratmışdı. O öz talantını barışığa heç bir ümid yeri qoymadan, özünə, əqidəsinə xəyanət etməklə puça çıxarmışdı; bütün hissiyyatını korşaldan sərxoşluqla, tənbəllik və avarılıqla, nazpərvərlik və snobizmlə, şöhrətpərəstlik və təkəbbürlə, hər cür həqiqət və hər cür yalanla onun axırına çıxmışdı... Olmağına talantı, əlbəttə, vardı, bunu danmaq olmaz, intəhası, işlətmək əvəzinə o, istedadıyla alver eləmişdi. Heç vaxt belə olmamışdı: bax mən bunu, bunu, bunu eləmişəm; həmişə belə olmuşdu: bax mən bunu, bunu, bunu eləyə bilirdim. Yaşayış üçün gərək olan vəsaiti də yazmaqla yox, başqa üsullarla əldə etməyə üstünlük vermişdi. Axı bu, heç də elə-belə deyildi ki, aşıq olduğu hər yeni qadın əvvəlkindən varlı çıxırdı. Lakin vurğunluq ötüb keçəndə və o, əvvəlkilərin hamısından daha zəngin çıxmış pulunu balta kəsməyən, haçansa əri də, uşaqları da, ona rast gələncədən lap oynasları da olan, intəhası, onların heç birində istədiyi ni tapmayan, onu isə bir yazıçı, bir kişi, bir yoldaş və qiymətli mülkiyyət kimi sevimli-əzizləyən bu qadınla olduğutək yalnız yalana üz tutanda, - burası qərribə deyildimi ki, əsla sevmədən, sevgini yalana dəyişməklə o, həmin qadın pullarının əvəzində həqiqətən sevdidi digər qadınlara verdiyindən daha çox şey verə bilirdi?...”

davamı növbəti sayımızda

F. Uğurlu